

УДК 378.027.7

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2021.78.249844>

БОГДАН КЛИК

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9175-5457>

(Київ)

Country: Ukraine

E-mail: bogdan_klyk96@ukr.net

ПІДГОТОВКА БАКАЛАВРІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ТУРИЗМ» В ІТАЛІЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Анотація. Представлено особливості підготовки бакалаврів за спеціальністю «Туризм» в італійських університетах шляхом аналізу освітніх програм та відповідних освітніх компонент в SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza»; Università degli Studi di Roma «Tor Vergata»; Università degli studi di Genova; Università degli Studi di Perugia; Università degli Studi di Catania. Схарактеризовано навчальні плани та відповідні освітні компоненти кожного університету, наявні науково-дослідні сектори, в рамках яких узагальнено дисципліни за спільними ознаками, кількість CFU (італійський відповідник ECTS), а також визначено специфіку дисциплін з урахуванням циклів освітньої діяльності (TAF – Tipologie di Attività Formative).

Ключові слова: бакалавр; спеціальність «Туризм»; університет; освітня програма; фахівець; навчальний план; науково-дослідні сектори.

Постановка проблеми. Італія є п'ятою за відвідуваністю туристичною країною в світі та третьою в Європі із загальної чисельності туристів (62 млн осіб станом на 2019 р.), поступаючись лише Франції та Іспанії (*TOP 20. The World's Most*, 2021). Такі високі показники з-поміж країн світу та Європи дають підстави стверджувати, що підготовка майбутніх фахівців сфери туризму в п'яти університетах Італії відповідно до світового рейтингу Shanghai Academic Ranking of World Universities (станом на 2020 р.): SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza»; Università degli Studi di Roma «Tor Vergata»; Università degli studi di Genova; Università degli Studi di Perugia; Università degli Studi di Catania, є високоякісною та конкурентоспроможною.

Беручи до уваги особливості освітніх компонент навчальних планів, науково-дослідні сектори, за якими вони згруповані, кількість CFU (італійський відповідник ECTS), цикли освітньої діяльності тощо, виникла нагальна потреба щодо аналізу цих аспектів в італійських ЗВО та запозичення кращих освітніх практик для модернізації освітньої підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході проведення дослідження щодо особливостей підготовки бакалаврів за спеціальністю «Туризм» в італійських університетах здійснено аналіз першоджерел із досліджуваної теми – баз даних італійських університетів, що входять у світовий рейтинг Shanghai Academic Ranking of World Universities (станом на 2020 рік), зокрема: SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza»; Università degli Studi di Roma «Tor Vergata»; Università degli studi di Genova; Università degli Studi di Perugia; Università degli Studi di Catania.

З-поміж українських вчених зазначену проблему підготовки бакалаврів за спеціальністю «Туризм» в італійських університетах досліджували: Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. (2012), Поддубей О. В. (2019) та ін.

Мета статті. Висвітлити підготовку бакалаврів за спеціальністю «Туризм» у ЗВО Італії шляхом здійснення аналізу освітніх програм та відповідних освітніх компонент в SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza»; Università degli Studi di Roma «Tor Vergata»; Università degli studi di Genova; Università degli Studi di Perugia; Università degli Studi di Catania.

Основні результати дослідження. Підготовка майбутніх фахівців у сфері туризму ЗВО Італії є багатогранним процесом із включенням різних за специфікою навчальних дисциплін, сутність яких полягає в наданні базових знань та навичок майбутнім випускникам та, зокрема, інтегруванню в навчальний процес циклу спеціалізованих дисциплін, як-от юридичних, економічних тощо.

Відповідно до світового рейтингу Shanghai Academic Ranking of World Universities (2020 р.) найкращими у підготовці майбутніх фахівців зі спеціальності «Туризм» є п'ять університетів Італії: SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza»; Università degli Studi di Roma «Tor Vergata»;

Università degli studi di Genova; Università degli Studi di Perugia; Università degli Studi di Catania (*Shanghai Academic Ranking, 2020*).

У SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza» для успішної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму навчальний процес за ОКР бакалавр (ОП – Scienze del turismo (Наука про туризм) (*Scienze del turis, 2021*) відбувається із залученням широкого спектру дисциплін, як професійного спрямування, так і дисциплін юридичного, економічного та лінгвістичного спрямування, що забезпечує не тільки високий професійний, але і всебічний розвиток конкурентоспроможних спеціалістів. Зокрема, ОКР бакалавр у цьому ЗВО має термін навчання близько трьох років і кожен з курсів навчання поділяється на два цикли: перший – основний цикл дисциплін та другий – додатковий (табл. 1) (*Percorso formativo, 2021*).

Таблиця 1

Навчальний план підготовки фахівців сфери туризму в SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza»

Дисципліна	Семестр	CFU	SSD
Перший рік навчання			
Основний цикл дисциплін			
Основи економіки та економічної політики (1021268 - FONDAMENTI DI ECONOMIA E POLITICA ECONOMICA)	I	6	SECS-P / 01
Соціологія туризму (1022516 - SOCIOLOGIA DEL TURISMO)	I	6	SPS / 10
Англійська мова (1020939 - LINGUA INGLESE)	I	12	L-LIN / 12
Географія туризму (1036024 - GEOGRAFIA DEL TURISMO)	II	12	M-GGR / 01
Іспанська мова (1021422 - LINGUA SPAGNOLA)	II	12	L-LIN / 07
Місцева та галузева економічна політика (10592738 - POLITICHE ECONOMICHE LOCALI E SETTORIALI)	II	9	SECS-S / 03
Додатковий цикл дисциплін			
Загальна психологія (1023709 - PSICOLOGIA GENERALE)	I	6	M-PSI / 01
Румунська мова та література (1048004 - LINGUA E LETTERATURA ROMENA I)	I	6	L-LIN / 17
Румунська мова та література (1048004 - LINGUA E LETTERATURA ROMENA I)	II	6	L-LIN / 17
Основна статистика (10592604 - STATISTICA DI BASE)	II	6	SECS-S / 01
Другий рік навчання			
Основний цикл дисциплін			
Суспільне законодавство (1023962 - DIRITTO PUBBLICO)	I	6	IUS / 09
Медіологія (1036566 - MEDILOGIA)	I	6	SPS / 08
Історія сучасного мистецтва (1005268 - STORIA DELL'ARTE CONTEMPORANEA)	I	6	L-ART / 03
Економіка розвитку (98422 - ECONOMIA DELLO SVILUPPO)	II	9	SECS-P / 01
Стажування (практика) (AAF1044 - TIROCINIO)	II	6	
Додатковий цикл дисциплін			
Трудове право (1009300 - DIRITTO DEL LAVORO)	I	6	IUS / 07
Право Європейського Союзу (1013709 - DIRITTO DELL'UNIONE EUROPEA)	II	6	IUS / 14
Навігаційне право (1038063 - DIRITTO DELLA NAVIGAZIONE)	I	12	IUS / 06
Застосування інформаційних технологій в культурній спадщині (1024479 - INFORMATICA APPLICATA AI BENI CULTURALI I)	I	12	INF / 01
Класична археологія (1025967 - ARCHEOLOGIA CLASSICA)	I	6	L-ANT / 07
Грецька старовина (1036027 - ANTICHITA' GRECHE)	I	6	L-ANT / 02
Третій рік навчання			
Основний цикл дисциплін			
Античні та римські установи (1044234 - ANTICHITA' E ISTITUZIONI ROMANE)	I	6	L-ANT / 03
Політична економіка (1009307 - ECONOMIA POLITICA)	I	6	SECS-P / 01
Зв'язок культурної спадщини та території (10592539 - COMUNICAZIONE DEI BENI CULTURALI E DEL TERRITORIO)	I	6	SPS / 08
Економіка та управління туристичними підприємствами (1026792 - ECONOMIA E GESTIONE DELLE IMPRESE TURISTICHE)	II	12	SECS-P / 08
Стажування (практика) в компаніях, державних або приватних установах, професійних об'єднаннях (AAF1176 - PER STAGES E TIROCINI PRESSO IMPRESE, ENTI PUBBLICI O PRIVATI, ORDINI PROFESSIONALE)	II	6	
Заключний іспит (AAF1004 - PROVA FINALE)	II	6	
Додатковий цикл дисциплін			
Порівняльне публічне право (1009308 - DIRITTO PUBBLICO COMPARATO)	I	6	IUS / 21
Археологія та мистецтво стародавнього сходу (1035599 - ARCHEOLOGIA E STORIA DELL'ARTE DEL VICINO ORIENTE ANTICO I)	I	6	L-OR / 05
Культурна антропологія (1024127 - ANTROPOLOGIA CULTURALE I A)	II	6	M-DEA / 01

Джерело: складено автором на основі: Percorso formativo.

З огляду на дані таблиці 1 вбачаємо, що загалом дисципліни навчального плану університету SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza» можна поділити на блоки, які корелюються з науково-дослідними секторами (Settori scientifico-disciplinari) Італії (*Elenco dei settori*, 2021):

блок професійно-орієнтованих дисциплін, до складу якого входять такі освітні компоненти: «Географія туризму», «Соціологія туризму», що дають змогу набутти теоретичних навичок у профільних дисциплінах;

- блок юридичних дисциплін, з-поміж яких: «Суспільне законодавство», «Трудове право», «Право Європейського Союзу», «Навігаційне право», «Порівняльне публічне право» тощо, завдяки яким здобувачі вищої освіти можуть отримати теоретичні знання про юридичні аспекти ведення туристичного бізнесу, нормативно-правові акти в сфері туризму тощо;

- блок економічних дисциплін – «Основи економіки та економічної політики», «Основна статистика», «Економіка розвитку», «Економіка та управління туристичними підприємствами» тощо, які зорієнтовані на здобуття знань про економіку, особливості організації бізнес-діяльності, ведення туристичного бізнесу, ведення розрахунків на туристичному підприємстві тощо;

- блок політико-психологічних дисциплін – «Загальна психологія», «Політична економіка», «Соціологія туризму», «Основи економіки та економічної політики», «Місцева та галузева економічна політика» тощо, полягає в опануванні студентами особливостей політичного, психологічного та соціологічного аспектів розвитку туризму та здійснення туристичної діяльності;

- блок культурно-освітніх дисциплін – «Історія сучасного мистецтва», «Застосування інформаційних технологій в культурній спадщині», «Класична археологія», «Грецька старовина», «Античні та римські установи», «Зв'язок культурної спадщини та території», «Археологія та мистецтво стародавнього сходу», «Культурна антропологія» тощо, у процесі вивчення яких студенти отримують теоретичні знання про культурно-історичну спадщину передусім Італії та різних країн світу, багатоманітні види туристичних ресурсів тощо;

- блок лінгвістичних дисциплін – «Англійська мова», «Іспанська мова», «Румунська мова та література», завдяки яким набуваються практичні навички володіння іноземними мовами, здійснюється розвиток артикуляційного апарату, що сприяє затребуваності на ринку праці Італії та країн-учасниць Болонського процесу тощо.

Істотне значення при підготовці майбутніх фахівців сфери туризму в SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza» має стажування, що дає змогу студентам закріпити отримані теоретичні знання на практиці в туристичних компаніях із загальним об'ємом 12 кредитів CFU (італійський відповідник ECTS) на другому та третьому році навчання (6/6) (*What are university*, 2021). Актуальними є дисципліни інформаційно-комунікаційного блоку, що зумовлено диджиталізацією різних безпосередніх та опосередкованих дисциплін сфери туризму.

Водночас перелік дисциплін в університетах різниться відповідно до специфіки початкової програми, зокрема в університеті SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza» – це Scienze del turismo (Наука про туризм), що охоплює перелік великої кількості різних освітніх компонент у навчальному плані (*Scienze del turismo*, 2021).

В університеті Università degli studi di Genova в навчальному плані освітньої програми Scienze del turismo: impresa, cultura e territorio (Наука про туризм: бізнес, культура галузі) (*Scienze del turismo*, 2021) присутні тотожні ознаки освітніх компонент з навчальним планом SAPIENZA Università, що відображається у групуванні дисциплін за науково-дослідними секторами, кількістю CFU тощо (табл. 2) (*Programmazione didattica coorte*, 2021).

Таблиця 2.

Навчальний план підготовки фахівців сфери туризму в Università degli studi di Genova

Дисципліна	Семестр	CFU	SSD
Перший рік навчання			
Англійська мова (83689 - LINGUA INGLESE)	I/II	12	L-LIN / 12
Французька мова (83675 - LINGUA FRANCESE)	I/II	12	L-LIN / 04
Приватне законодавство туристичної діяльності (83674 - DIRITTO PRIVATO PER LE ATTIVITA' TURISTICHE)	I	6	IUS / 01
Законодавство туризму та культурної спадщини (83673 - LEGISLAZIONE DEL TURISMO E DEI BENI CULTURALI)	I	6	IUS / 09

- блок професійно-орієнтованих дисциплін, до яких віднесено: «Географія туризму: новий туризм для нових ринків», «Наука про туризм: бізнес, культура та території», «Географія ландшафтів та навколишнього середовища», що зорієнтовані на формування теоретичного базису туристичної науки у здобувачів вищої освіти на подальше практичне закріплення набутих знань;
- блок дисциплін юридичного спрямування представлені такими компонентами: «Приватне законодавство туристичної діяльності», «Законодавство туризму та культурної спадщини» та «Право»;
- блок економічних компонент: «Бізнес-економіка», «Економіка туризму», «Економіка та торгівля», «Економіка управління бізнесом і туристичними напрямками», «Загальний облік», «Туризм-маркетинг» тощо.

Блок політико-соціологічних дисциплін базується лише на одній компоненті – «Соціологія туризму»; блок інформаційно-комунікаційних компонент – «ІКТ, мультимедіа та веб-системи для туризму» тощо. На стажування, передбаченому навчальним планом на другому та третьому році навчання виділено загалом 12 CFU (кредитів ECTS). Також потрібно звернути увагу на вагомий акцент у навчальному процесі щодо вивчення іноземних мов, зокрема англійської, французької, російської тощо, де загалом виділяють 6 CFU (кредитів ECTS), проте англійська та французька вивчаються на двох семестрах, російська – на першому.

У ZBO Università degli Studi di Perugia освітні компоненти навчального плану підготовки фахівців сфери туризму відповідно до ОП – Corso di Laurea in Economia del Turismo (Економіка туризму) мають відповідне спрямування до спеціалізації освітньої програми. Незважаючи на те, що не вказуються науково-дослідні сектори, групування дисциплін за однорідними ознаками є аналогічним до SAPIENZA Università та Università degli studi di Genova (табл. 3).

Таблиця 3

Навчальний план підготовки фахівців сфери туризму в Università degli Studi di Perugia

Дисципліна	Семестр	CFU
Перший рік навчання		
Англійська мова (LINGUA INGLESE)	I/II	9
Бізнес-економіка (ECONOMIA AZIENDALE)	I	9
Публічне право (ISTITUZIONI DI DIRITTO PUBBLICO)	I	9
Загальна математика (MATEMATICA GENERALE)	I	9
Установи приватного права (ISTITUZIONI DI DIRITTO PRIVATO E DIRITTO DEL MERCATO)	II	9
Мікроекономіка (MICROECONOMIA)	II	9
Другий рік навчання		
Комерційне право (DIRITTO COMMERCIALE)	I	6
ІТ-лабораторія управління туризмом (LABORATORIO INFORMATICO DI MANAGEMENT DEL TURISMO)	I	3
Макроекономіка (MACROECONOMIA)	I	9
Облік та бюджет туристичних підприємств (CONTABILITA' E BILANCIO DELLE IMPRESE TURISTICHE)	II	9
Економіка та управління туристичними підприємствами (ECONOMIA E GESTIONE DELLE IMPRESE TURISTICHE)	II	9
Міжнародна економіка (ECONOMIA INTERNAZIONALE)	II	6
Фінансова математика та оптимізація туристичних підприємств (MATEMATICA FINANZIARIA E OTTIMIZZAZIONE PER LE IMPRESE TURISTICHE)	II	6
Статистика для туризму (STATISTICA PER IL TURISMO)	II	9
Вибіркові навчальні дисципліни		
Право ринків та фінансових посередників (DIRITTO DEI MERCATI E DEGLI INTERMEDIARI FINANZIARI)	II	6
Трудовий кодекс (DIRITTO DEL LAVORO)	II	6
Законодавство в галузі банкрутства ()	II	6
Податкове право (DIRITTO TRIBUTARIO)	I	6
Економіка меблевого ринку (ECONOMIA DEL MERCATO MOBILIARE)	II	6
Економіка та управління некомерційними організаціями (ECONOMIA E AMMINISTRAZIONE DELLE ORGANIZZAZIONI NON PROFIT)	I	6
Економіка та управління банком (ECONOMIA E GESTIONE DELLA BANCA)	II	6
Промислова економіка (ECONOMIA INDUSTRIALE)	I/II	6
Грошова економіка та кредит (ECONOMIA MONETARIA E CREDITIZIA)	II	6
Політична економіка (POLITICA ECONOMICA)	I	6
Роздрібний маркетинг (RETAIL MARKETING)	I	6
Ревізія компанії (REVISIONE AZIENDALE)	II	6
Фінансова наука (SCIENZA DELLE FINANZE)	II	6
Математична теорія фінансових активів (TEORIA MATEMATICA DEL PORTAFOGLIO)	I	6

Дисципліна	Семестр	CFU
Третій рік навчання		
Заключний іспит (PROVA FINALE)	I/II	6
Друга іноземна мова Європейського Союзу (SECONDA LINGUA STRANIERA DELL' UNIONE EUROPEA)	I/II	6
Практика (TIROCINIO FORMATIVO)	I/II	6
Управління галузями (DESTINATION MANAGEMENT)	I	9
Право економіки культурної спадщини (DIRITTO DELL'ECONOMIA DEI BENI CULTURALI)	I	9
Соціологія туризму (SOCIOLOGIA DEL TURISMO)	I	9
Економіка культурної спадщини (ECONOMIA DEI BENI CULTURALI)	II	6
Фінансові системи та інструменти для туристичних підприємств (SISTEMI E STRUMENTI FINANZIARI PER LE IMPRESE TURISTICHE)	II	6

Джерело: складено автором на основі: Informazioni sul corso - Regolamento 2021. Corso di laurea in Economia del turismo.

Відповідно наведених даних у таблиці 3 встановлено, що в університеті Università degli Studi di Perugia зберігається принцип блокового розмежування як і в двох попередніх університетах. Однею з особливостей цього навчального плану є відсутність блоку професійно-орієнтованих дисциплін, оскільки ОП цього університету Corso di Laurea in Economia del Turismo (Економіка туризму) передбачає підготовку фахівців саме в сфері економіки туризму та відповідно, веденні туристичного бізнесу. З огляду на це, відзначимо такі блоки освітніх компонент:

- блок юридичних дисциплін, який представлений досить широким спектром освітніх компонент, спрямованих на отримання всебічної теоретичної підготовки в галузі права з метою успішного ведення туристичного бізнесу в правовому полі: «Публічне право», «Установи приватного права», «Комерційне право», «Право ринків та фінансових посередників», «Трудовий кодекс», «Податкове право» тощо;
- блок економічних дисциплін вирізняється широким різноманіттям економіко-математичних компонент, що передбачає багатоаспектне вивчення економічних особливостей ведення туристичного бізнесу, зокрема: «Бізнес-економіка», «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Облік та бюджет туристичних підприємств», «Міжнародна економіка», «Економіка та управління некомерційними організаціями», «Грошова економіка та кредит», «Фінансова наука», «Маркетинг туристичних підприємств» тощо.

Стосовно лінгвістичного та ІКТ аспектів, то перевага надається вивченню «Англійської мови» та другої іноземної мови Європейського Союзу (оскільки в навчальному плані не конкретизується яка саме мова, то можна припустити, що це німецька чи французька, оскільки саме ці дві мови посідають другу (32%) і третю (26%) позицію після англійської (51%) в країнах-членах ЄС) (*Despite Brexit, English Remains*, 2021). Для проходження практики у підготовці майбутніх фахівців сфери туризму навчальним планом на третьому році навчання передбачено загалом 12 CFU (кредитів ECTS) у першому та другому півріччі, тобто по 6 CFU (кредитів ECTS).

В університеті Università degli Studi di Catania за ОП – Scienze del turismo (Наука про туризм) має свої особливості щодо освітніх компонент у навчальному плані порівняно з університетами Салієнці, Генуї та Перуджі (табл. 4) (*Corso di laurea in Scienze*, 2021).

Таблиця 4

Навчальний план підготовки фахівців сфери туризму в Università degli Studi di Catania

Дисципліна	Семестр	CFU	SSD	Цикл дисциплін
Перший рік навчання				
Класична археологія (Archeologia classica (71799))	I	9	L-ANT/07	B
Елементи економіки (Elementi di economia (1003691))	I	8	SECS-P/02	B
Історія Греції (Storia greca (71797))	I	9	L-ANT/02	B
Історія Риму (Storia romana (9793985))	I	9	L-ANT/03	B
Факультативний курс (Insegnamento a scelta)	I	6		D
Англійська мова (Lingua inglese (9794010))	II	9	L-LIN/12	A
Дисципліни на вибір:				
Антропологія культурної спадщини (Antropologia del patrimonio culturale (9793994))	II	6	M-DEA/01	C

Дисципліна	Семестр	CFU	SSD	Цикл дисциплін
Передісторія Сицилії (Preistoria della Sicilia (9794057))	II	6	L-ANT/01	C
Історія стародавньої Сицилії (Storia della Sicilia antica (71802))	II	6	L-ANT/03	C
Статистика туризму (Statistica per il turismo (9794038))	II	6	SECS-S/01	A
Другий рік навчання				
Економіка туризму (Economia del turismo (1008015))	I	8	SECS-P/06	B
Дисципліни на вибір:				
Публічне право (Istituzioni di diritto pubblico (1000011))	I	8	IUS/09	A
Туристичне законодавство (Legislazione del turismo (1011377))	I	8	IUS/09	A
Історія Середньовіччя (Storia medievale (1000048))	I	9	M-STO/01	B
Англійська мова (Lingua inglese 2 (9793996))	I	6	L-LIN/12	C
Навчально-орієнтаційна практика (Tirocini formativi e di orientamento (1000981))	I			F
Дисципліни на вибір:				
Музеєлогія та музеєграфія (Museologia e museografia (1003744))	II	6	L-ART/04	B
Історія середньовічного мистецтва (Storia dell'arte medievale (9794039))	II	6	L-ART/01	B
Історія сучасного мистецтва (Storia dell'arte moderna (1008011))	II	6	L-ART/02	B
Дисципліни на вибір:				
Психологія туризму (Psicologia del turismo (9793998))	II	9	M-PSI/01	B
Соціологія туристичних інновацій (Sociologia dell'innovazione turistica (9793999))	II	9	SPS/07	B
Соціологія культурно-комунікаційних процесів (Sociologia dei processi culturali e comunicativi (1016628))	II	9	SPS/08	B
Дисципліни на вибір:				
Християнська середньовічна археологія (Archeologia cristiana e medievale (71803))	II	6	L-ANT/08	C
Археологія Сицилії та Великої Греції (Archeologia della Sicilia e della Magna Grecia (1003743))	II	6	L-ANT/07	C
Історія сучасної Сицилії (Storia della Sicilia moderna (1005978))			M-STO/02	C
Третій рік навчання				
Географія туризму (Geografia del turismo (1013517))	I	9	M-GGR/01	A
Інформаційні технології в організації туристичних послуг (Informatica per l'organizzazione dei servizi turistici (9794000))	I	8	INF/01	B
Дисципліни на вибір:				
Французька мова (Lingua francese (71804))	I	9	L-LIN/04	A
Іспанська мова (Lingua spagnola (71806))	I	9	L-LIN/07	A
Німецька мова (Lingua tedesca (71808))	I	9	L-LIN/14	A
Дисципліни на вибір:				
Аналіз та дослідження ринків (Analisi e ricerche di mercato (9794001))	I	6	SECS-P/08	A
Економіка та менеджмент туристичного бізнесу (Economia e gestione delle imprese turistiche (9794002))	I	6	SECS-P/08	A
Стажування (Stages e tirocini (9794042))	I	9		S
Історія сучасності та новітня історія (C.I. Storia dell'età moderna e contemporanea: (9794163)):		13		
1. Історія сучасності (Storia moderna)	II	9	M-STO/04	B
2. Новітня історія (Storia contemporanea)		6		
Факультативний курс (Insegnamento a scelta)	II	6		D
Тип випускного іспиту на вибір (Una tipologia di prova finale a scelta tra):				
1. Підсумковий іспит (Prova finale (1000971))		3		
2. Підсумковий іспит (Prova finale: (9794045)):				
Дослідження закордоном для підготовки до підсумкового іспиту (Ricerca all'estero per la preparazione della prova finale)	II	1		E
Складання та обговорення підсумкового іспиту (Redazione e discussione della prova finale)		2		

Джерело: складено автором на основі: Corso di laurea in Scienze del turismo (L 15). PIANO UFFICIALE DEGLI STUDI. COORTE 2019/2022.

В університеті Università degli Studi di Catania (табл. 4) принцип групування освітніх компонент у блоки відповідно до науково-дослідних секторів зберігається, та все ж, у навчальному плані цього ЗВО групування відбуваються також за відповідними циклами освітньої діяльності – А, В, С, D, E, F/S тощо. В італійських ЗВО діють цикли освітньої діяльності (TAF – Tipologie di Attività Formative), які характеризують освітні програми за шістьма критеріями: А – базові компоненти (attività di base); В – спеціальні компоненти (attività caratterizzanti); С – супутні та додаткові компоненти (attività affini); D – вибіркові освітні компоненти (attività a scelta dello studente); E – підсумковий іспит (attività riservate alla prova finale e alla conoscenza di una lingua straniera); F/S – освітні компоненти, пов'язані з практикою та стажуванням (ulteriori attività formative (avvio alla logica, abilità informatiche, altre attività, professionalizzanti ecc.)) (Cosa sono le TAF, 2021).

На основі аналізу освітніх компонент навчального плану в Università degli Studi di Catania констатуємо такі блоки:

- блок історико-археологічних дисциплін, які спрямовані на вивчення історико-культурних особливостей та ресурсів щодо їхніх переваг у розвитку сфери туризму, а також регіональних особливостей о. Сицилія, з-поміж яких: «Класична археологія», «Історія Греції», «Історія Риму», «Передісторія Сицилії», «Історія стародавньої Сицилії», «Історія Середньовіччя», «Історія сучасного мистецтва», «Археологія Сицилії та Великої Греції» тощо;
- блок лінгвістичних дисциплін, який представлений обов'язковою англійською мовою та вибірковими дисциплінами мовленнєвого спрямування – німецька, іспанська чи французька мови;
- блок дисциплін економічного вектору: «Елементи економіки», «Економіка туризму», «Аналіз та дослідження ринків», «Економіка та менеджмент туристичного бізнесу» тощо.
- Блок професійно-орієнтованих дисциплін з комбінуванням елементів політико-соціологічних наук та психології включає: «Психологія туризму» та «Соціологія туристичних інновацій»; блок дисциплін юридичного спрямування представлений двома освітніми компонентами – «Публічне право» та «Туристичне законодавство»; блок дисциплін ІКТ – «Інформаційні технології в організації туристичних послуг» тощо. Стосовно практичного складника підготовки майбутніх фахівців сфери туризму, то тут присутня навчально-орієнтаційна практика, яка є вибірковим компонентом на другому році навчання, як і стажування, що проводиться на третьому році навчання на першому семестрі з кількістю 9 CFU (кредитів ECTS).

Висновки і перспективи подальших розвідок. За результатами проведеного аналізу навчальних планів за спеціальністю «Туризм» ОКР бакалавр у ЗВО Італії можна виокремити такі спільні ознаки: наявність широкого спектру дисциплін в навчальних планах із умілим поєднанням профільних дисциплін відповідно до спеціалізації ОП; превалювання трьох основних векторів з-поміж освітніх компонент – економічного, юридичного та лінгвістичного; тотожна кількість CFU (кредитів ECTS) – 12, під час проведення стажування, за винятком Università degli Studi di Catania, де передбачено 9 CFU (кредитів ECTS). З-поміж головних відмінностей слід відзначити відповідну циклічність освітніх компонент та відсутність в окремих університетах вибіркових дисциплін тощо.

На основі проведеного аналізу освітніх компонент п'яти університетів (SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza»; Università degli Studi di Roma «Tor Vergata»; Università degli studi di Genova; Università degli Studi di Perugia; Università degli Studi di Catania) можна стверджувати, що в Італії успішно сформовано системну підготовку бакалаврів зі спеціальності «Туризм», яка є практично орієнтованою, із розгалуженим спектром різногалузевих навчальних дисциплін, що дає змогу забезпечувати високоякісну підготовку майбутніх фахівців сфери туризму, які будуть конкурентоспроможними на ринку праці Італії та країн-учасниць Болонського процесу. Така змістовна підготовка фахівців сфери туризму є запорукою успішного функціонування галузі туризму в Італії та утворюватиме її, як одну з найпопулярніших туристичних дестинацій (п'ята позиція в світі) з відповідним взірцевим рівнем надання послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Поддубей О. В. Аналіз поняття «професійна підготовка» у вітчизняних і зарубіжних наукових працях. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. Вип. 5(118). С. 19–24.
- Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика. Рівне : Овід, 2012. 352 с.

- Cheia G. Research methods in tourism. *Scientific Annals of Stefan cel Mare University of Suceava Geography Series*. 2010. Vol. 19 (2). P. 81–95. URL: https://www.researchgate.net/publication/307685405_RESEARCH_METHODS_IN_TOURISM
- Concorso di ammissione al corso di Laurea Triennale in turismo enogastronomico (tureg) (1-15). Macroarea di Lettere e Filosofia. SCADENZA IMMATRICOLAZIONE: 30/09/2021. URL: file:///D:/Downloads/2021-2022_GRADUATORIA%20TUREG%201%20TORNATA.pdf
- Corso di Laurea in Economia del Turismo. URL: https://www.econ.unipg.it/didattica/assisi/laurea-in-economia-del-turismo_
- Corso di laurea in Scienze del turismo (L 15). Piano ufficiale degli studi. Coorte 2019/2022. URL: <http://www.disfor.unict.it/sites/default/files/files/L-15%20Scienze%20del%20turismo%20coorte%202019-22%20.pdf>
- Cosa sono le TAF - Tipologie di Attività Formative? URL: <https://www.unime.it/it/dipartimenti/economia/faq>
- Despite Brexit, English Remains The EU's Most Spoken Language By Far. URL: <https://www.forbes.com/sites/dave-keating/2020/02/06/despite-brexite-english-remains-the-eus-most-spoken-language-by-far/?sh=193f3176412f>
- Elenco dei settori scientifico-disciplinari : allegato A. (2000). URL: <http://www.miur.it/UserFiles/115.htm>
- Elenco dei settori scientifico-disciplinari. URL: https://www.cun.it/uploads/storico/settori_scientifico_disciplinari_english.pdf Informazioni sul corso - Regolamento 2021. Corso di laurea in Economia del turismo. URL: <https://www.econ.unipg.it/didattica/assisi/laurea-in-economia-del-turismo/info-economia-turismo-assisi?id-corso=175&annoregolamento=2021&idpds=6531>
- Macroarea di lettere e filosofia. Dipartimento di Storia, patrimonio culturale, formazione e società. Passaggi fondamentali e punti di attenzione. rif. bando di concorso (approvato con D.R.1351 del 08/06/2021). Per l'ammissione al corso di laurea professionalizzante in "turismo enogastronomico (tureg)". Classe L-15 (D.M. 270/2004). A.A. 2021/2022. URL: file:///D:/Downloads/RIEPILOGO%20SCADENZE%20e%20ADEMPIMENTI%20_%20bando%20ammissione%20TUREG%202021-22%20.pdf
- Macroarea di lettere e filosofia. Prot. n. 29203 del 08/06/2021 - Decreto 1351/2021. Dipartimento di Storia, patrimonio culturale, formazione e società. Bando di concorso per l'ammissione al corso di laurea professionalizzante in "turismo enogastronomico (tureg)". Classe L-15 (D.M. 270/2004.) A.A. 2021/2022. URL: file:///D:/Downloads/Bando%20ammissione%20CdL%20TUREG_%202021-2022%20.pdf
- Percorso formativo. URL: <https://corsidilaurea.uniroma1.it/it/corso/2021/30432/cds>
- Programmazione didattica coorte a.a. 2021/2022 corso di laurea in 9912 scienze del turismo: impresa, cultura e territorio (classe L-15). URL: https://servizionline.unige.it/unige/stampa_manifesto/PD/2021/9912.html
- Scienze del turismo. Laurea. URL: <https://corsidilaurea.uniroma1.it/it/corso/2020/30432/home>
- Scienze del turismo. URL: <https://www.unict.it/en/node/11367>
- Scienze del turismo: impresa, cultura e territorio. URL: https://corsi.unige.it/9912_
- Shanghai Academic Ranking of World Universities 2020. URL: <https://www.shanghairanking.com/rankings/arwu/2020>
- TOP 20 The World's Most Visited Countries 2020. URL: <https://romecitynow.com/the-worlds-most-visited-countries-2020>
- Tourism in scientific research / ed.: W. Alejziak, R. Winiarski. Kraków, 2005. 291 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/284725884_TOURISM_IN_SCIENTIFIC_RESEARCH
- Turismo enogastronomico. URL: https://web.uniroma2.it/module/name/Content/newlang/italiano/navpath/OFF/section_parent/6942
- What are university educational credits - CFU. URL: <https://www.unibo.it/en/teaching/enrolment-transfer-and-final-examination/the-university-system/what-are-university-learning-credits-cfu>

REFERENCES

- Alejziak, W., & Winiarski, R. (Ed.). (2005). *Tourism in scientific research*. Kraków. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/284725884_TOURISM_IN_SCIENTIFIC_RESEARCH
- Cheia, G. (2010). Research methods in tourism. *Scientific Annals of Stefan cel Mare University of Suceava Geography Series*, 19 (2), 81-95. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/307685405_RESEARCH_METHODS_IN_TOURISM
- Concorso di ammissione al corso di Laurea Triennale in turismo enogastronomico (tureg) (1-15). Macroarea di Lettere e Filosofia. SCADENZA IMMATRICOLAZIONE: 30/09/2021. (2021). Retrieved from file:///D:/Downloads/2021-2022_GRADUATORIA%20TUREG%201%20TORNATA.pdf
- Corso di Laurea in Economia del Turismo. (2021). Retrieved from https://www.econ.unipg.it/didattica/assisi/laurea-in-economia-del-turismo_
- Corso di laurea in Scienze del turismo (L 15). Piano ufficiale degli studi. Coorte 2019/2022. (2021). Retrieved from <http://www.disfor.unict.it/sites/default/files/files/L-15%20Scienze%20del%20turismo%20coorte%202019-22%20.pdf>

- 22%20.pdf Despite Brexit, *English Remains The EU's Most Spoken Language By Far*. (2021). Retrived from <https://www.forbes.com/sites/davekeating/2020/02/06/despite-brexite-english-remains-the-eus-most-spoken-language-by-far/?sh=193f3176412f>
- Cosa sono le TAF - Tipologie di Attività Formative?* (2021). Retrived from <https://www.unime.it/it/dipartimenti/economia/faq>
- Elenco dei settori scientifico-disciplinari : allegato A*. (2000). Retrived from <http://www.miur.it/UserFiles/115.htm>
- Elenco dei settori scientifico-disciplinari*. (2021). Retrived from https://www.cun.it/uploads/storico/settori_scientifico_disciplinari_english.pdf
- Informazioni sul corso - Regolamento 2021. Corso di laurea in Economia del turismo*. (2021). Retrived from <https://www.econ.unipg.it/didattica/assisi/laurea-in-economia-del-turismo/info-economia-turismo-assisi?id-corso=175&annoregolamento=2021&idpds=6531>
- Macroarea di lettere e filosofia. Dipartimento di Storia, patrimonio culturale, formazione e società. Passaggi fondamentali e punti di attenzione. rif. bando di concorso (approvato con D.R.1351 del 08/06/2021). Per l'ammissione al corso di laurea professionalizzante in "turismo enogastronomico (tureg)". Classe L-15 (D.M. 270/2004). A.A. 2021/2022*. (2021). Retrived from file:///D:/Downloads/RIEPILOGO%20SCADENZE%20e%20ADEMPIMENTI%20_%20bando%20ammissione%20TUREG%202021-22%20.pdf
- Macroarea di lettere e filosofia. Prot. n. 29203 del 08/06/2021 - Decreto 1351/2021. Dipartimento di Storia, patrimonio culturale, formazione e società. Bando di concorso per l'ammissione al corso di laurea professionalizzante in "turismo enogastronomico (tureg)". Classe L-15 (D.M. 270/2004.) A.A. 2021/2022*. Retrived from file:///D:/Downloads/Bando%20ammissione%20CdL %20TUREG_%202021-2022%20.pdf
- Percorso formativo*. (2021). Retrived from <https://corsidilaurea.uniroma1.it/it/corso/2021/30432/cds>
- Poddubei, O. V. (2019). Analiz poniattia «profesiina pidhotovka» u vitchyznianskykh i zarubizhnykh naukovykh pratsiakh [Analysis of the concept of «professional training» in domestic and foreign scientific papers]. *Scientific journal «Transactions of Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University»*, 5,(118), 19-24 [in Ukrainian].
- Programmazione didattica coorte a.a. 2021/2022 corso di laurea in 9912 scienze del turismo: impresa, cultura e territorio (classe L-15)*. (2021). Retrived from https://servizionline.unige.it/unige/stampa_manifesto/PD/2021/9912.html
- Scienze del turismo*. (2021). Retrived from <https://www.unict.it/en/node/11367>
- Scienze del turismo. Laurea*. (2021). Retrived from <https://corsidilaurea.uniroma1.it/it/corso/2020/30432/home>
- Scienze del turismo: impresa, cultura e territorio*. (2021). Retrived from <https://corsi.unige.it/9912>
- Shanghai Academic Ranking of World Universities. 2020*. (2021). Retrived from <https://www.shanghairanking.com/rankings/arwu/2020>
- Sysoieva, S. O., & Krystopchuk, T. Ye. (2019). *Osvitni systemy krain Yevropeiskoho Soiuzu: zahalna kharakterystyka [Educational systems of the European Union: general characteristics]*. Rivne: Ovid [in Ukrainian].
- TOP 20. The World's Most Visited Countries 2020. (2021). Retrived from <https://romecitynow.com/the-worlds-most-visited-countries-2020>
- Turismo enogastronomico*. (2021). Retrived from https://web.uniroma2.it/module/name/Content/newlang/italiano/navpath/OFF/section_parent/6942
- What are university educational credits - CFU*. (2021). Retrived from <https://www.unibo.it/en/teaching/enrolment-transfer-and-final-examination/the-university-system/what-are-university-learning-credits-cfu>

BOHDAN KLYK

BACHELOR PREPARATION FOR SPECIALNISTU «TOURISM» IN ITALIAN UNIVERSITIES

Abstract. The peculiarities of training bachelors in «Tourism» in Italian universities by analyzing educational programs and relevant educational components are presented in SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza»; Università degli Studi di Roma «Tor Vergata»; Università degli studi di Genova; Università degli Studi di Perugia; Università degli Studi di Catania. The curricula and relevant educational components of each university are characterized, the research sectors are available, within which the disciplines are generalized by common features, the number of CFU (Italian equivalent ECTS), and the specifics of disciplines are determined taking into account the cycles of educational activities (TAF – Tipologie di Attività Formative).

Key words: *bachelor; specialty «Tourism»; university; educational program; specialist; curriculum; research sectors.*